

УДК 316.46.058:37.091.12.011.3-051:378.4

**Олексій
Нестуля**

Ректор Полтавського університету економіки і торгівлі, доктор історичних наук, професор

**Світлана
Нестуля**

Директор навчально-наукового інституту лідерства Полтавського університету економіки і торгівлі, доцент кафедри педагогіки та суспільних наук, доктор педагогічних наук

КРИТЕРІАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНА БАЗА ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті запропоновано критеріально-діагностичний інструментарій для оцінювання рівнів сформованості лідерської компетентності у майбутніх викладачів закладу вищої освіти — здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”. З’ясовано, що для ефективного здійснення моніторингу рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО необхідно розробити критерії, уточнити показники та охарактеризувати рівні сформованості досліджуваної компетентності у магістрантів. Пропонуються такі критерії оцінювання лідерської компетентності: когнітивно-пізнавальний, інтегративно-діяльнісний та особистісно-професійний, а також змістова характеристика рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО, якими володіє магістрант: низький, середній, високий.

Ключові слова: лідерська компетентність, викладач, лідер, критерій, показник, рівень сформованості лідерської компетентності, університет.

Світові глобалізаційні та інтеграційні тенденції, зміни світоглядної парадигми, політичні, соціально-економічні, культурні трансформації зумовили кардинальну модернізацію системи вищої освіти в Україні, лейтмотивом якої є підготовка висококваліфікованого і конкурентоспроможного педагога. Реалії сьогодення доводять, що трансформаційні процеси, які відбуваються у вітчизняній вищій педагогічній освіті, будуть успішними за умови провідної ролі у їхній реалізації сучасних викладачів ЗВО, викладачів-лідерів, професіоналів, готових і здатних усвідомлювати й здійснювати освітню діяльність як процес щоденного служіння українській педагогіці, а отже, й українському суспільству, країні, державі. Вочевидь, провідне завдання сучасних університетів, які здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”, полягає в пошуку й запровадженні нових підходів до професійної підготовки майбутніх викладачів ЗВО для системного розвитку їхньої лідерської компетентності. З огляду на це потребує переосмислення процес підготовки майбутніх викладачів ЗВО на засадах лідерської управлінської парадигми.

Одним із важливих завдань у підготовці висококваліфікованого професіонала у вищій школі є формування викладача-лідера, адже лідерство у вищій освіті визначає дидактичний, культурний та соціально-виховний вимір управління освітньою системою, її ланками та компонентами, передусім навчальною та соціально-виховною діяльністю ЗВО. Відтак, важливість процесу формування лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО не викликає сумнівів, водночас актуалізуючи проблему оцінювання її сформованості.

Тож метою пропонованої статті є визначення критеріально-діагностичної бази формування лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Під час дослідження з'ясовано, що для ефективного здійснення моніторингу рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО необхідно розробити критерії, уточнити показники та охарактеризувати рівні сформованості досліджуваної компетентності у магістрантів.

Послуговуючись науковим доробком Л. Путляєвої¹, яка конкретизує значення терміна “критерій” у педагогічних дослідженнях, здійснюваних у ході професійної підготовки фахівців, поняття “критерій” розуміємо як міру оцінювання досліджуваної лідерської компетентності та, насамперед, тих змін, які відбулися у розвиткові окремих її складників чи особистості магістранта в цілому в результаті експериментального навчання та виокремлених дидактичних, організаційно-педагогічних умов, за яких визначена гіпотеза відповідає чи не відповідає результатам експерименту.

¹ Путляева Л.В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л.В. Путляева. — М. : ЦОЛНУВ, 1990. — 170 с.

Аналіз наукових праць став підставою для висновку, що при формуванні критеріальної бази варто врахувати позицію В. Беспалька, який акцентує увагу на трьох ключових вимогах до критеріїв:

1) *адитивність* — при застосуванні критерію до складових явища його повна міра отримується за допомогою складання окремих результатів (тобто критерій є сумою його показників);

2) *адекватність* — кожен критерій має відповідати досліджуваному явищу і відображати як природу явища, так і динаміку його змін;

3) *кількісність* — критерій має бути числовим, при цьому одні й ті самі фактичні значення різних явищ при застосуванні до них критерію мають давати однакові числові значення вимірюваних величин².

Підґрунтям для визначення критеріальної бази для оцінювання рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО слугували виявлені у ході аналізу наукових праць вимоги до них:

— критерії мають відображати основні закономірності процесу формування лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО в освітньому середовищі університету, який здійснює підготовку магістрів освітньої програми “Педагогіка вищої школи”; за допомогою критеріїв мають встановлюватися зв’язки між усіма компонентами лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО (*когнітивний компонент* становить систему знань, якими має володіти магістрант, щоб бути лідером у процесі навчання в університеті та майбутній професійно-педагогічній діяльності; *діяльнісний компонент* становить систему організаційних і комунікативних умінь, які забезпечують здатність магістрантів інтегрувати діяльність групи як єдиної команди; *особистісний компонент* становить комплекс лідерських рис та якостей, необхідних викладачу-лідеру для провадження успішної професійно-педагогічної діяльності);

— якісні показники мають виступати в єдності з кількісними, а критерії мають відображати динаміку вимірюваної компетентності майбутніх викладачів ЗВО в часі (наприклад, упродовж усього періоду навчання у магістратурі ЗВО).

Слід відмітити, що під час визначення критеріального ядра моніторингового дослідження були враховані основні положення нормативних документів з підготовки фахівців за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”, уточнені структура та зміст навчальних досягнень магістрантів, а також наведені погляди різних науковців на формування критеріальної бази для оцінювання рівнів сформованості лідерської компетентності. Водночас варто зазначити, як свідчать наукові розвідки (Т. Буряк, Д. Вол-

² Беспалько В.П. Элементы теории управления процессом обучения / В.П. Беспалько // Ч. 2: Измерение качества процесса обучения : материалы лекций, прочитанных в Политехническом музее на факультете программированного обучения. — М. : Знание, 1971. — 72 с.

ківська, З. Гапонюк, Ю. Кращенко, В. Мороз, О. Романовський, Л. Шигапова та ін.), здебільшого висвітлюється критеріальна база оцінювання лідерських якостей студентів ЗВО.

Для нашого дослідження доречним вважаємо підхід, який найбільше наближає нас до розуміння суті критеріїв сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО, — оцінювання лідерства. Так, досліджуючи різні погляди на процес формування лідера, Я. Яхнін виокремлює такі критерії оцінювання лідерства: прагнення вести за собою; мотивація першості; впливовість; занурення й закоханість у власну справу; компетентність і креативність; психологічна надійність; адекватна самооцінка й саморегуляція; самовдосконалення³.

Таким чином, на підставі аналізу праць науковців та з урахуванням того, що лідерська компетентність майбутнього викладача ЗВО розглядається як складне утворення, що визначається єдністю та взаємообумовленістю таких структурних компонентів, як когнітивний, діяльнісний та особистісний, пропонуємо такі критерії сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО: *когнітивно-пізнавальний*, *інтегративно-діяльнісний* та *особистісно-професійний*, які відповідають визначеним структурним компонентам, а також рівні — *низький*, *середній* та *високий*.

Визначаючи зміст когнітивно-пізнавального критерію, варто погодитися з О. Луцьким, що цей критерій відображає: 1) міцність знань (оволодіння матеріалом на рівні довготривалої пам'яті з постійним цілеспрямованим, довготривалим їх використанням); 2) системність і глибину знань; 3) усвідомленість знань (на рівні розуміння, вміння виокремлювати суттєве і готовність застосовувати на практиці, зокрема в нових, нестандартних умовах); 4) стійкість знань (у часовому вимірі); 5) пізнавальну активність магістрантів⁴. Тож сформульовані ученим зазначені вище положення слугують науковим підґрунтям для визначення змісту когнітивно-пізнавального критерію сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО.

Таким чином, **когнітивно-пізнавальний критерій** сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО — це ступінь сформованості знань, якими має володіти магістрант, щоб бути лідером у процесі навчання в університеті та у майбутній професійно-педагогічній діяльності, а також ступінь пізнавальної активності магістрантів.

Декомпозицію критерію відображають такі його показники:

1) знання сучасних теорій лідерства, психологічних особливостей лідерства, теоретичних основ ефективного лідерства;

³ Яхнін Я.К. Сучасні підходи до виховання лідера / Я.К. Яхнін. — К. : Наук. думка, 2010. — 143 с.

⁴ Луцький О.Л. Критерії, показники і рівні сформованості управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України / О.Л. Луцький // Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. — Сер.: "Педагогіка та психологія" : зб. наук. праць. — Вінниця : Планер, 2011. — Вип. 36. — С. 241—246.

2) знання технологій командного управління, стилів управління, способів удосконалення власного стилю управління, практичних методів ефективного управління в умовах ризику та невизначеності;

3) знання сутності емоцій та важливості управління ними у процесі взаємодії, сутності конфліктів та способів їх вирішення з позиції лідерства;

4) знання головних характеристик основних типів лідерства, залежність стилю лідерства від людей і ситуацій тощо;

5) пізнавальна активність у процесі оволодіння системою знань з лідерства.

Високий рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за когнітивно-пізнавальним критерієм характеризується наявністю у магістранта глибоких і стійких знань про лідерство; магістрант повною мірою розуміє суть лідерства, суть фундаментальних трансформацій, які переживають сучасні ЗВО та їхні лідери, основні причини невдач сучасних лідерів у світлі нової цивілізаційної парадигми, механізм створення лідером кола здатних ефективно діяти послідовників, шляхи налагодження найбільш взаємовигідного партнерства, вплив ментальної моделі на поведінку лідера та його взаємовідносини з навколишнім світом. Магістрант чітко знає: стиль лідерства залежить від людей і ситуацій; як сучасні викладачі-лідери застосовують традиційні методи керівництва освітнім процесом; відмінності між стилями лідерства; характеристики основних типів лідерства; як мотивувати людей; як делегувати владні повноваження; як розрізняти відмінності між діалогом і дискусією; як використовувати засоби комунікації, щоб впливати на оточуючих; як створювати монолітну команду; як допомагати послідовникам максимально розкривати свій потенціал; основні цінності, пов'язані з культурою, орієнтованою на досягнення.

Середній рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО проявляється у фрагментарних знаннях магістранта про лідерство; магістрант у цілому розуміє базові поняття, може їх сформулювати та прокоментувати. Водночас магістранту складно сформулювати суть фундаментальних трансформацій, які переживають сучасні ЗВО та їхні лідери, основні причини невдач сучасних лідерів у світлі нової цивілізаційної парадигми, механізм створення лідером кола здатних ефективно діяти послідовників, шляхи налагодження найбільш взаємовигідного партнерства; він не розглядає вплив ментальної моделі на поведінку лідера та його взаємовідносини з навколишнім світом. Магістрант допускає окремі неточності у тлумаченні: залежності стилю лідерства від людей і ситуацій; як сучасні викладачі-лідери застосовують традиційні методи керівництва освітнім процесом; відмінностей між стилями лідерства; характеристик основних типів лідерства; основних цінностей, пов'язаних із культурою, орієнтованою на досягнення; а також допускає окремі неточності у відповідях, як мотивувати людей, як делегувати владні повноваження, як розрізняти відмінності між діалогом і дискусією, як використовувати засоби кому-

нікації, щоб впливати на оточуючих, як створювати монолітну команду, як допомагати послідовникам максимально розкривати свій потенціал.

Низький рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за цим критерієм характеризує магістранта, який має поверхові нестабільні знання з основних питань сучасних концепцій лідерства, але у цілому не розуміє суть лідерства, суть фундаментальних трансформацій, які переживають сучасні ЗВО та їхні лідери; не може охарактеризувати основні причини невдач сучасних лідерів у світлі нової цивілізаційної парадигми, механізм створення лідером кола здатних ефективно діяти послідовників, шляхи налагодження найбільш взаємовигідного партнерства, вплив ментальної моделі на поведінку лідера та його взаємовідносини з навколишнім світом, залежності стилю лідерства від людей і ситуацій. Магістрант не засвоїв необхідних знань: як сучасні викладачі-лідери застосовують традиційні методи керівництва освітнім процесом; відмінності між стилями лідерства; характеристики основних типів лідерства; основні цінності, пов'язані з культурою, орієнтованою на досягнення; а також не може дати відповідь, як мотивувати людей, як делегувати владні повноваження, як розрізняти відмінності між діалогом і дискусією, як використовувати засоби комунікації, щоб впливати на оточуючих, як створювати монолітну команду, як допомагати послідовникам максимально розкривати свій потенціал.

Послугуючись працями науковців⁵ та поділяючи їхню думку, що за своєю суттю діяльнісний компонент відображає ступінь сформованості вмінь застосовувати отримані у процесі навчання знання на практиці та має вирішальне значення для збагачення професійного потенціалу майбутніх фахівців, так охарактеризуємо зміст виокремленого у нашому дослідженні інтегративно-діяльнісного критерію.

Інтегративно-діяльнісний критерій сформованості лідерської компетентності у майбутніх викладачів ЗВО — це ступінь сформованості організаційних і комунікативних умінь, які забезпечують здатність магістрантів інтегрувати діяльність групи як єдиної команди, застосовувати набуті знання на практиці у майбутній професійно-педагогічній діяльності викладача-лідера.

Показники інтегративно-діяльнісного критерію:

1) уміння майбутнього викладача ЗВО виявляти лідерський потенціал, визначати основні особистісні якості лідера, розвивати лідерський потенціал, вирізняти дію “установки особистості” на поведінку послідовників, позбува-

⁵ Голоवेशко Б.Р. Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук / Б.Р. Голоवेशко. — Харків, 2017. — 294 с.; Ерсьозоглу Р. Формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук / Р. Ерсьозоглу. — Одеса, 2013. — 234 с.; Яценко О.М. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі психолого-педагогічної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / О.М. Яценко. — Тернопіль, 2016. — 276 с.

тися категоричних форм мислення, відкривати свою свідомість новим ідеям та перспективам;

2) уміння застосовувати на практиці лідерські уміння, принципи відповідальності, служіння людям;

3) уміння використовувати ефективні методи виходу зі стресових, конфліктних і кризових ситуацій, використовувати тактики розумного переконання;

4) уміння підвищувати ефективність команди, організовувати навчання всередині організації, управляти емоційним інтелектом;

5) уміння бачити і розуміти особистість, взаємостосунки та ставлення до ініціатора спілкування; уміння майбутнього викладача ЗВО вступати в контакт з людьми, керувати ініціативною контакту, застосовувати весь комплекс засобів організації контакту на всіх його етапах;

6) здатність майбутнього викладача ЗВО постійно рухатися вперед, приймати рішення у складних ситуаціях, бачити перспективи, домагатися мети і вирішення поставлених завдань, встановлювати відносини співробітництва, налаштовуватися на зміни; взаємодіяти з носіями інших лідерських стилів при прийнятті рішень, їх впровадженні, формувати команду, управляти персоналом і змінами.

Високий рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за інтегративно-діяльнісним критерієм характеризується стійкими уміньми виявляти лідерський потенціал; визначати основні особистісні якості лідера; визначати індивідуальні відмінності, що стосуються когнітивного стилю, та удосконалювати власний стиль мислення, розвиваючи потенціал лідера; вирізняти дію “установки особистості” на поведінку послідовників; позбуватися категоричних форм мислення; відкривати свою свідомість новим ідеям та перспективам; застосовувати на практиці принципи відповідальності, служіння людям, ініціативності; використовувати ефективні методи виходу із стресових, конфліктних і кризових ситуацій; використовувати тактики розумного переконання; підвищувати ефективність команди; організовувати навчання всередині організації; управляти емоційним інтелектом. Магістрант володіє стійкими навичками: застосування ефективних методик відповідно до різних стилів лідерства; виявлення власних інструментальних і термінальних цінностей; критично оцінювати і контролювати хід власних думок; використання емоційного інтелекту; дотримується етичних норм у професійній діяльності.

Середній рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО проявляється у магістрантів, які ситуативно проявляють уміння виявляти лідерський потенціал; визначати основні особистісні якості лідера; визначати індивідуальні відмінності, що стосуються когнітивного стилю та удосконалювати власний стиль мислення, розвиваючи потенціал лідера; вирізняти дію “установки особистості” на поведінку послідовників. Магістрант не уміє позбуватися категоричних форм мислення, відкривати свою свідомість новим ідеям та перспективам, але іноді може застосовувати на практиці прин-

цippi відповідальності, служіння людям, ініціативності; не завжди уміє використовувати ефективні методи виходу зі стресових, конфліктних і кризових ситуацій; використовувати тактики розумного переконання; підвищувати ефективність команди; організовувати навчання всередині організації; управляти емоційним інтелектом. Магістрант опосередковано володіє певними навичками: застосування ефективних методик відповідно до різних стилів лідерства; виявлення власних інструментальних і термінальних цінностей; не завжди може критично оцінювати і контролювати хід власних думок, використовувати емоційний інтелект; не завжди дотримується етичних норм у професійній діяльності.

Низький рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО притаманний магістрантам, які не уміють виявляти лідерський потенціал; визначати основні особистісні якості лідера; визначати індивідуальні відмінності, що стосуються когнітивного стилю та удосконалювати власний стиль мислення, розвиваючи потенціал лідера; вирізняти дію “установки особистості” на поведінку послідовників. Магістрант не уміє позбавлятися категоричних форм мислення, відкривати свою свідомість новим ідеям та перспективам, застосовувати на практиці принципи відповідальності, служіння людям, ініціативності; не завжди уміє використовувати ефективні методи виходу зі стресових, конфліктних і кризових ситуацій; використовувати тактики розумного переконання; підвищувати ефективність команди; організовувати навчання всередині організації; управляти емоційним інтелектом. Магістрант майже не володіє навичками застосування ефективних методик відповідно до різних стилів лідерства; виявлення власних інструментальних і термінальних цінностей; не може критично оцінювати і контролювати хід власних думок, використовувати емоційний інтелект; не дотримується етичних норм у професійній діяльності.

Підґрунтям для визначення змісту особистісно-професійного критерію сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО стали праці таких дослідників, як Т. Буряк, О. Бойко, Н. Кононець, О. Романовський та ін.⁶

Особистісно-професійний критерій сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО — це ступінь сформованості лідерських рис та якостей, необхідних викладачу-лідеру для провадження успішної професійно-педагогічної діяльності.

⁶ Буряк Т.П. Сучасні підходи до лідерства / Т.П. Буряк. — К. : Наук. думка, 2009. — 200 с.; Бойко О. Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ / О. Бойко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2012. — № 3. — С. 16—24; Kononets N. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine / N. Kononets, O. Ilchenko, V. Mokliak // Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. — July 2020. — Vol. 21. — № 3. — P. 199—220; Лідерські якості в професійній діяльності / О.Г. Романовський, С.М. Резнік, Т.В. Гура та ін. — Харків : НТУ “ХПІ”, 2017. — 143 с.

Показники критерію відображають:

1) інтелектуальні здібності (розум і сила, освіченість, розсудливість, прозорливість, концептуальність, оригінальність, знання справи, інтуїція, мовна розвинутість, допитливість, пізнавальність);

2) риси характеру особистості (ініціативність, амбіційність, гнучкість, пильність, творчість, чесність, особистісна цільність, сміливість, самовпевненість, урівноваженість, незалежність, мобільність, самостійність, потреба в досягненнях, наполегливість і впертість, комунікабельність, енергійність, владність, працездатність, агресивність, прагнення до переваги, обов'язковість, співчуття);

3) специфічні риси лідера (лідерська спрямованість, лідерський потенціал, впливовість, харизма, закоханість і зануреність у справу, відповідальність, готовність до змін, прагнення до успіху, задоволення від роботи, прагнення до отримання визнання в колективі, соціумі, задоволення від здійснення соціального впливу, самовдосконалення);

4) мотивація до лідерства, мотивація до успіху й наполегливість у досягненні мети.

Високий рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за особистісно-професійним критерієм характеризується яскравим проявом у магістрантів інтелектуальних здібностей, ініціативності, амбіційності, гнучкості, пильності, творчості, чесності, сміливості. Магістрант повною мірою демонструє особистісну цільність, самовпевненість, урівноваженість, незалежність, мобільність, самостійність, потребу в досягненнях, наполегливість і впертість, комунікабельність, енергійність, владність, працездатність, агресивність, прагнення до переваги, обов'язковість, співчуття, а також лідерську спрямованість, лідерський потенціал, харизму, зануреність і закоханість у свою справу, відповідальність, прагнення до успіху, готовність до змін, прагнення до отримання соціального визнання, задоволення від роботи, задоволення від здійснення соціального впливу, самовдосконалення, впливовість. У таких магістрантів сильно виражена мотивація до лідерства, яка проявлялась у прагненні до популярності, бажанні виділитися з-поміж інших, перевершувати оточуючих, сильно виражена мотивація до успіху й наполегливість у досягненні мети.

Середній рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО характеризується ситуативним проявом у магістрантів ініціативності, гнучкості, пильності, чесності, сміливості. Такі магістранти не прагнуть до творчості у професійній діяльності, рідко виявляють свої амбіції. Магістрант не завжди демонструє самовпевненість, урівноваженість, незалежність, мобільність, самостійність, потребу в досягненнях, наполегливість і впертість, комунікабельність, енергійність, владність, працездатність, агресивність, прагнення до переваги, обов'язковість, співчуття, а також лідерську спрямованість, лідерський потенціал, зануреність і закоханість у свою справу, відпо-

відальність, прагнення до успіху, готовність до змін, прагнення до отримання соціального визнання, задоволення від роботи, задоволення від здійснення соціального впливу, самовдосконалення. У таких магістрантів слабо виражена мотивація до лідерства, до успіху й наполегливість у досягненні мети.

Низький рівень сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО характеризується відсутністю у магістрантів ініціативності, гнучкості, пильності, сміливості. Такі магістранти не прагнуть до творчості у професійній діяльності, вони позбавлені амбіцій, не демонструють самовпевненість, урівноваженість, незалежність, мобільність, самостійність, потребу в досягненнях, наполегливість і впертість, комунікабельність, енергійність, владність, працездатність, агресивність, прагнення до переваги, обов'язковість, співчуття, а також лідерську спрямованість, лідерський потенціал, зануреність і закоханість у свою справу, відповідальність, прагнення до успіху, готовність до змін, прагнення до отримання соціального визнання, задоволення від роботи, задоволення від здійснення соціального впливу, самовдосконалення. У таких магістрантів немає мотивації до лідерства, до успіху й наполегливості у досягненні мети⁷.

Резюмуючи, зазначимо, що у такий спосіб ми здійснили наукове обґрунтування визначених критеріїв, окреслили їхні показники та запропонували трирівневу градацію сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО — здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) освітньо-кваліфікаційного рівня “магістр”. Відтак, за допомогою критеріїв та їх показників встановлюється цілісна структура досліджуваного феномену сформованості лідерської компетентності у майбутніх викладачів ЗВО як результату професійної підготовки магістрантів за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) в освітньому середовищі університету.

Визначений критеріально-рівневий інструментарій відповідно потребує і ґрунтовної розробки *діагностичного інструментарію* для моніторингу рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО у процесі підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) освітньо-кваліфікаційного рівня магістра.

Доречно зазначити, що цей діагностичний інструментарій розроблено у межах підготовки навчально-методичного комплексу дисципліни “Основи лідерства”⁸ як обов'язкового компонента освітньо-професійної програми “Пе-

⁷ Нестуля О.О. Моделювання дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх менеджерів у сучасному університеті / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, Н.В. Кононец // Вища школа. — 2020. — № 1 (186). — С. 55—72.

⁸ Nestulya S. Implementation of the course “Fundamentals of leadership” as a didactic project in the educational environment of the university / S. Nestulya, N. Kononets // The results of scientific

дагогіка вищої школи” (ПУЕТ) циклу професійно-орієнтованої гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

Так, для діагностики рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за когнітивно-пізнавальним критерієм ми розробили пакет комплексних контрольних робіт (завдань) (ККР), 25 варіантів, кожна з яких містить теоретичну та практичну частину. Теоретична частина передбачає 2 питання, що стосуються розкриття концептуальних основ лідерства, практична частина містить тести на виявлення системи знань, якими має володіти майбутній викладач ЗВО.

Шкала оцінювання знань магістрантів презентована у таблиці.

Оцінювання рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за когнітивно-пізнавальним критерієм

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90—100	A	Відмінно (високий рівень)
82—89	B	Добре (середній рівень)
74—81	C	
64—73	D	Задовільно (низький рівень)
60—63	E	
35—59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання
0—34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Наголосимо, що рівень знань магістрантів оцінюється за якістю виконаного завдання. Оцінку рівня сформованості лідерської компетентності за когнітивно-пізнавальним критерієм пропонується виставляти з теоретичної та практичної частин окремо як середньоарифметичне з оцінок за відповідь на кожне запитання. Загальна оцінка виконання магістрантами розробленої ККР визначається як середньоарифметичне з оцінок до зазначених розділів завдань. При середньоарифметичній оцінці з п'ятьма і більше десятих бала (2,5; 3,7; 4,6) оцінка округлюється на користь магістранта.

Оцінювання теоретичних знань магістрантів шляхом тестування здійснюється так: “Відмінно” — не менш ніж 90 % правильних відповідей; “Доб-

ре” — 75—89 % правильних відповідей, “Задовільно” — 60—74 % правильних відповідей, “Незадовільно” — менш ніж 60 % правильних відповідей.

Оцінка “Відмінно”, “А” виставляється, якщо магістрант виконав ККР відповідно до завдання і в повному обсязі прийняв правильні рішення, аргументовано обґрунтував їх, проявив вміння застосування знань для вирішення практичних ситуацій, творчо використовує знання для розв’язування практичних завдань.

Оцінка “Добре”, “В”, “С” виставляється магістрантові, який при дотриманні наведених вище вимог менш повно і ґрунтовно виконав ККР, допустив у розрахунках несприятливі неточності, одиничні незначні недоробки. Можливі незначні (1-2) помилки в несуттєвих висновках, узагальнених розрахунках.

Оцінка “Задовільно”, “D”, “E” виставляється магістрантові, якщо ККР виконано відповідно до завдання, але відповіді на тести дані частково, при вирішенні практичних завдань здобуті знання магістрант застосовує з труднощами, технікою розрахунків володіє слабо.

Оцінка “Незадовільно”, “FX” виставляється магістрантові, якщо при виконанні ККР немає відповідей на більшість тестових питань, допущені принципові помилки в розрахунках і грубі помилки в кінцевих висновках.

Для діагностики рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за інтегративно-діяльнісним критерієм розроблено тематику курсових робіт та методичні рекомендації з їх виконання. Зазначимо, що оцінювання курсової роботи передбачає обов’язковий публічний захист у вигляді студентської конференції з доповіддю та мультимедійною презентацією отриманих результатів.

Оцінка “Відмінно”, “А” — магістрант виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацьовує необхідну інформацію, інтерпретує її, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили.

Оцінка “Добре”, “В”, “С” — магістрант вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв’язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна. Магістрант вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підтвердження думок.

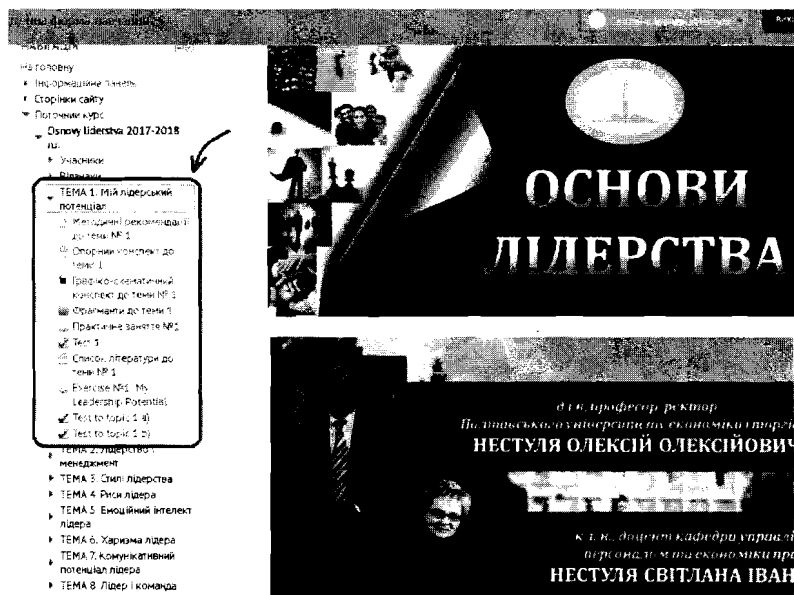
Оцінка “Задовільно”, “D”, “E” — магістрант відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти по-

милки, серед яких є значна кількість суттєвих. Магістрант володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну його частину відтворює на репродуктивному рівні.

Оцінка “Незадовільно”, “FX”, “F” — магістрант володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу. Магістрант володіє матеріалом на рівні елементарного розпізнання і відтворення окремих фактів, елементів, об’єктів.

Насамкінець, для діагностики рівнів сформованості лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО за особистісно-професійним критерієм ми розробили систему інтерактивного тестування магістрантів у режимі онлайн, яка представлена на сторінці відкритого доступу “Лідерський потенціал” (режим доступу: <http://tests.puet.edu.ua/>). Система оцінювання рівнів сформованості лідерської компетентності магістрантів включає низку тестів: “Наскільки ви впевнені у собі”, “Потреба в досягненні”, “Професійний тип особистості”, “Самооцінка лідера”, “Опитувальний лист Майерс Бріггс”, “Ролі в команді”⁹.

Загалом, доступ до діагностичного інструментарію можна отримати із середовища дистанційного курсу “Основи лідерства” (автори курсу О. Нестуля, С. Нестуля) через платформу Головного центру дистанційного навчання ПУЕТ el.puet.edu.ua (рисунок), а також в електронному посібнику “Основи лідерства”⁹.

⁹ Нестуля О.О. Основи лідерства : електронний посібник для самостійної роботи студентів / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, Н.В. Кононець. — Полтава : ПУЕТ, 2018. — 241 с.

Головна сторінка дистанційного курсу “Основи лідерства”

Висновки

Наприкінці зазначимо, що розроблена критеріально-діагностична база формування лідерської компетентності майбутніх викладачів ЗВО забезпечує моніторинг сформованості лідерської компетентності магістрантів спеціальності 011 “Освітні, педагогічні науки” (освітньо-професійна програма “Педагогіка вищої школи”) в освітньому середовищі університету за допомогою критеріально-рівневого інструментарію (когнітивно-пізнавальний, інтегративно-діяльнісний, особистісно-професійний критерії та їхні показники, високий, середній та низький рівні) та діагностичного інструментарію, представленого пакетом комплексних контрольних робіт (завдань), тематикою курсових робіт та методичними рекомендаціями з їх виконання та системою інтерактивного тестування студентів у режимі онлайн (сторінка відкритого доступу “Лідерський потенціал”), що дає можливість відобразити динаміку сформованості лідерської компетентності.

Список використаних джерел:

1. Путьяева Л.В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л.В. Путьяева. — М. : ЦОЛНУВ, 1990. — 170 с.
2. Беспалько В.П. Элементы теории управления процессом обучения / В.П. Беспалько // Ч. 2: Измерение качества процесса обучения : материалы лекций, прочитанных в Политехническом музее на факультете программированного обучения. — М. : Знание, 1971. — 72 с.
3. Бойко О. Методологічні основи дослідження лідерської компетентності майбутніх офіцерів у ВВНЗ / О. Бойко // Педагогіка і психологія професійної освіти. — 2012. — № 3. — С. 16—24.
4. Буряк Т.П. Сучасні підходи до лідерства / Т.П. Буряк. — К. : Наук. думка, 2009. — 200 с.
5. Головешко Б.Р. Педагогічні умови формування лідерських якостей у майбутніх фахівців з адміністративного менеджменту у вищому навчальному закладі : дис. ... канд. пед. наук / Б.Р. Головешко. — Харків, 2017. — 294 с.
6. Ерсьозоглу Р. Формування професійної надійності майбутніх менеджерів освіти засобами тренінгових технологій у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук / Р. Ерсьозоглу. — Одеса, 2013. — 234 с.
7. Луцький О.Л. Критерії, показники і рівні сформованості управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України / О.Л. Луцький // Наук. зап. Вінниць. держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. — Сер.: “Педагогіка та психологія” : зб. наук. праць. — Вінниця : Планер, 2011. — Вип. 36. — С. 241—246.
8. Нестуля О.О. Основи лідерства : електронний посібник для самостійної роботи студентів / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, Н.В. Кононець. — Полтава : ПУЕТ, 2018. — 241 с.
9. Нестуля О.О. Моделювання дидактичної системи формування лідерської компетентності майбутніх менеджерів у сучасному університеті / О.О. Нестуля, С.І. Нестуля, Н.В. Кононець // Вища школа. — 2020. — № 1 (186). — С. 55—72.
10. Нестуля С.І. Дидактичні засади формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету : дис. ... д-ра пед. наук / С.І. Нестуля. — Полтава, 2019. — 700 с.

11. Путляева Л.В. Современные психолого-педагогические проблемы профессионального обучения / Л.В. Путляева. — М. : ЦОЛНУВ, 1990. — 170 с.

12. Лідерські якості в професійній діяльності / О.Г. Романовський, С.М. Резнік, Т.В. Гура та ін. — Харків : НТУ «ХПІ», 2017. — 143 с.

13. Яхнін Я.К. Сучасні підходи до виховання лідера / Я.К. Яхнін. — К. : Наук. думка, 2010. — 143 с.

14. Яценко О.М. Формування лідерських якостей майбутніх менеджерів у процесі психолого-педагогічної підготовки : дис. ... канд. пед. наук / О.М. Яценко. — Тернопіль, 2016. — 276 с.

15. Kononets N. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine / N. Kononets, O. Ilchenko, V. Mokliak // Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. — July 2020. — Vol. 21. — № 3. — P. 199—220.

16. Nestulya S. Implementation of the course “Fundamentals of leadership” as a didactic project in the educational environment of the university / S. Nestulya, N. Kononets // The results of scientific mind's development: 2019: Collection of scientific papers “ΛΟΓΟΣ” with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (2 권), 12 월 22 일, 2019. 서울, 대한민국: 유럽 과학플랫폼. — P. 33—39.

Надійшла до редакції 27.09.2021

Oleksiy Nestulya, Svitlana Nestulya. *Criterion-Diagnostic Basis of Formation Competence of Future Teachers of Higher Education Institution*

The article deals with the criteria-diagnostic tools for assessing the leadership competence levels for future higher school teachers in specialty 011 “Educational, pedagogical sciences” (educational-professional program “Pedagogics of higher school”) educational qualification level — master. It was found that in order to be able to effectively monitor the leadership competence levels for future high school teachers, it is necessary to develop the criteria, clarify the indicators and characterize the levels of formation for the studied competence. There are proposed the criteria for assessing leadership competence: cognitive, integrative activity and personal-professional, as well as a detailed description of leadership competence levels for future high school teachers: low, medium, high.

Keywords: leadership competence, teacher, leader, criterion, indicator, leadership competence levels, university.